

Erfaringer i Meierivæsenet.

1.

Om at ud- og indsætte Køer.

(Foredraget af Proprietair N. Valentiner til Giebedesdal i Kjøbenhavn's Amts Landbosforenings Møde d. 8de Septbr. 1842.)

Idet jeg tager Ordet i denne Forsamling, beder jeg om en skaansom Bedømmelse, vel kjendende mine svage Evner og min Uvanthed til offentlig Tale, men alle de Betænkeligheder, der reiste sig i mig, have maattet vige for den Overbeviisning, at Foreningens Formaal aldrig kan opnaaes, naar ikke En bryder Banen, tilsidesætter sin Ængsteligbed, og udtaler sine Tanker. Gjensidig Drøftelse er det, der skal luttre og berigtige vore Ideer.

Landbosforeningen har i Kreaturholdet her paa Amtet sinet en hidtil lidet dyrket Mark for sine Bestræbelses, og unegtelig trænger samme til Forbedring og Forøgelse, skjøndt der i de sidste Aar er arbeidet meget i denne Retning. Foreningen har som en enkelt Green af Kreaturholdet skjentet Dpdræt af gode Malkekøer sin Dpmærksomhed, ikke i den Tanke, at Amtet fremfor andre ved sin Beliggenhed skulde egne sig til Dpdræt af Ungkvæg, men meer i den Overbeviisning, at Amtets Landbrugere fremfor andre skulle have en stor Deel af deres Indtægter af Malkekvæget, og dettes Anskaffelse i Nærheden var meget ønskelig;

og for det andet, fordi Mallesqvægets Forbedring ved Præmier er et af de faa Midler, hvorved et Samsfund kan virke i den paapegede Retning.

At Selskabet har stjenket Mallesqvæget sin Opmærksomhed, foranlediger mig til, idag at fremkomme med nogle Bemærkninger om, hvad den større Meieriseier har at iagttage, ved at ud- og indsætte sine Køer, naar han vil have den største Indtægt af dem, hvilket i endnu høiere Grad gjælder om den mindre Koeier, Bonden. Jeg forudsætter som første Betingelse, at der haves godt og tilstrækkeligt Græs og Vinterfoder for Kreaturet, og skal ikke omtale de forskjellige Slags Foder eller deres indre Værdi, da det muligen kunde give Anledning til Meningsforskjel og Discussion, som vilde føre for langt fra det, jeg har i Sinde at tale om, hvorimod jeg forbeholder mig at omtale denne interessante Materie en anden Gang.

Jeg vil nu først raade Enhver, at holde en Forsegnelse over sine Køer, hvori omtales Alder, Kælvetid, Springtid, hvorlænge de staae golde, hvormegret de malke ved Prøvemalkning til forskjellige Tider af Aaret. En saadan Prøvemalkning foretages bedst 8 à 14 Dage efter Kælvingen, og siden hver Maaned om Sommeren, hvilket til Diemedets Opnaelse er tilstrækkeligt.

I Almindelighed lægges forliden Vægt paa at kjende sine Køer tilbørligt. Man nøies med at ud-sætte $\frac{1}{6}$ eller $\frac{1}{8}$ af Besætningen og vælger dertil de ældste Køer, imedens man overlader Indskudet, især i det Større, formegret til Tilfældet. Den paapassende

Mand, som kjender sine Køer nøie, vil ved Hjælp af sine Dyptegnelser komme til et andet Resultat. Naar man vil rense sin Besætning for alt det, som ei udfylder sin Plads og betaler Foderet, udsættes først et Dyr, som formedelt dets Alder ei bør forblive, hvorved jeg vil bemærke, at en Ko i sit 10de Aar begynder at gaae ned af Baffen, i sit 11te Aar er den sjelden en god Mælkko (idetmindste er Mælkens Dvalitet, dens Fedme og Fløderigdom i Aftagende, om ikke dens Mængde: Dvantiitet). Dette udelukker dog ikke, at man kan finde sig foranlediget til, af andre Aarsager at beholde en 12 Aars Ko og skille sig ved en yngre.

Dernæst seer man de overløbne Køer igjennem; er det første Gang at det er hændet en Ko, saa har man af den Aarsag alene ingen Grund til at affkaffe den, naar det ellers er en god Ko, da den med godt Vinterfoder vil, ved den federe Mælk, den yder, give en ligesaa god Indtægt som mangen nybaaren, og naar den kælver igjen, vil den, ved den Kraft, den har samlet, yde en desto rigeligere Indtægt — man har derfor Grund til at fodre den meget godt om Vinteren; thi løber den atter over, saa er den feed, og kan sælges uden Tab.

Dernæst komme de Køer, som have kælvet for tidlig eller kastet Kalven; seer dette to Gange efter hinanden, da maa man ikke beholde dem, da der saa er den største Sandsynlighed for, at det hidrører fra Sygelighed, og sjelden vil en saadan Ko yde tilstræffelig

Mælk. — Naar en Ko staaer forlænge gold, f. Ex. ved godt Foder over 8 Uger, saa har man ingen Aarsag til at beholde den, med mindre den i den øvrige Tid malker saameget desto meer.

Hoster en Ko flere Gange, seer den modfalden ud, er huulsøiet, bliver Huden fast, taber den Huldet, eller viser der sig en pludselig stor Formindstelse af Mælken, uden bekjendt Aarsag, da gjør man bedst i at skille sig ved den, thi i Almindelighed vil, om kortere eller længere Tid, Lungesygen eller Francoser indfinde sig, og efter min Erfaring læges disse ikke.

Man burde i det Hele lægge mere Vægt paa Mælkens Fedme, da Forskjellen er meget stor, men Provens Langvarighed er vel Skyld i, at den ikke anvendes nok. Jeg skal ved næste Aars Dyrskue medbringe endeel Flødemaalere, for ved den Leilighed at benytte dem, og vise deres Anvendelse.

Jeg vil nu ikke omtale mange andre Grunde, man kan have til at affkaffe en Ko, saasom at den staaer til Pigen, ikke vil staae bunden i Løir, at den vil springe over Hegn, drifter Mælk eller patter de andre Køer, at den er haardmælket, o. s. v., da disse Feil ere synlige, og genere den Ene meer, den Anden mindre.

At man udsætter de Køer, som ved Provemalkningen vise sig som de fletteste til at malke, forstaaer sig af sig selv, og for at fastsætte Begrebet „maadelig Malksko“, da mener jeg at en Ko, som ei om Sommeren malker 6 Potter daglig, ikke kan betale sit Foder; men jeg vil dog ikke sætte dette Maal som en

Norm for Udsætningen, da det kommer an paa, hvor meget mere de bedste give.

Naar man paa den Maade har rensat sin Besætning for alt det, som kun fylder Pladsen, uden at give tilstrækkeligt Bederlag for Foderet, saa spørges der: hvilken Ko skal jeg kjøbe igjen? og dertil svarer jeg, hvad Racen angaaer, kjøb den mest constante Race, saa nær Hjemmet som muligt, for at de klimatiske Forhold, Jordsmønnet, Græsgangen o. s. v., kunne være saa lidet forskellige som muligt fra det Steds, hvor Dyret er opfodt; og hvad Størrelsen angaaer, kjøb aldrig et Dyr større, end at det baade Vinter og Sommer kan finde tilstrækkelig Næring.

Bed Kjøbet af en Ko, hvad enten den er stor eller lille, maa paasees, at den er finbygget, især i Kroppens forreste Deel, at den efter sin Størrelse har fine og korte Been, hvoraf de bageste ere meer bøiede end lige; Hovedet skal være smalt, spidsløbende til Mulen, Panden smal med spidse og tynde Horn. (Blandt Køer med tykke og buttede Horn har jeg aldrig fundet gode Malfkoer). Dinene maae være store og livlige, men ei vilde, og hele Ansigtet bære Præg af Godmodighed og Rolighed; Halsen tynd, Ryggen lige, Halen lang og haarrig, idetmindste maa den sidste Hvirvel naae Haserne; Huden løs, tynd og fin at føle paa, Iveret stort, fint, rundt, men ei kjøbsfuldt, (et spidst nedhængende Iver er sjældent saa godt, som et rundt, der i spændt Tilstand endda kommer til Syne bagved Laarene). Patterne maae hverken være for

store, lange eller for korte, omtrent saaledes at de ere lidt længere, end en sædvanlig Haand er bred; at disse, saavel som Iveret, ere frie for Knuder og Forhærdelser, maa man overbevise sig om; Mælkeaaeren under Bugen maa være saa stor som muligt, og naae langt til Dyrets Bryst og ende i et stort Hul. Som særegent Kjøndetegn paa en god Mælkeko, vil man have bemærket, og min Erfaring stadfæster det, at Mellemrummet imellem de 2 sidste lange Ribbeen er stort, f. Ex. at man ved en stor Ko kan lægge 3 Fingre derimellem; man paastaar ogsaa, at Tændernes Antal skulde angive Mælkrigheden, saa at en Ko med 9 Tænder skulde være en god, den med 7 Tænder er slet; men jeg troer det ikke; af Naturen har Koen 8 Tænder, har den kun 7, maa den have tabt een, og med 9 har jeg næsten aldrig fundet nogen, altsaa vil en enkelt Undtagelse ei kunne opstilles som Regel. Koens Farve lader ikke til at have Indflydelse paa Mælkrighed, men er Gjenstand for Liebhabereri.

Naar man paa den Maade har gaaet sin Besætning igjennem, hvilket i et stort Meieri forudsætter noie Bekjendtskab til de enkelte Dyr, men som ved mindre Besætninger er en meget interessant Bestættigelse, vil man komme til et betydeligt større Udskud, end det sædvanlige, men ogsaa til en betydelig større Indtægt, naar Indkjøbet skeer med behørigt Overlæg.

Iblandt de saa store Meierieiere, som med tilstrækkelig Omsorg rense deres Besætning fra alt det, der fylder Tallet uden at fylde Pungen, ere 2 mig

især bekjendte, nemlig begge mine Brødre, Forpagtere af Hovedgaardene Gjorslev og Søholm i Stevns Herred; og for at give et Begreb om, hvilken Indflydelse jeg troer at maatte tilskrive det noie Bekjendtskab med de enkelte Dyr i et Meieri, og den rigtige Anvendelse deraf, paa Ud- og Indsætningen, vil jeg kun anføre, at min Broder paa Søholm i 1841 folgte af 165 til 170 Køer 21,000 Pd. Smør, havde altsaa meer end 125 Pd. pr. Ko; Køerne ere smaa, af flere Racer, de fleste sjællandste, og kjøbte rundt om i Landet; de fødes godt, men den omhyggelige Ud- og Indsætning ffylder han idetmindste en Fjerdedeel af Indtægten; hans Omsætning beløber sig omtrent til $\frac{1}{3}$ af Besætningen, idet han aarlig kjøber 50 à 60 Stkr., og for at imødegaae den Indvending, at en saadan Omsætning er for bekostelig, vil jeg bemærke, at han i bemeldte Aar og i Almindelighed ikke har givet 300 Rbd. til Bytte paa udsatte Køer. Men hvad der saaledes i det Større viser sig at have saamegen Indflydelse, bør i det Mindre have det endnu meer; den mindre Landbruger burde kjende sine Køer paa det noieste, og aldrig beholde en Ko, som ikke udfylder sin Plads; herved, og ved Kjernefoder om Vinteren, vilde han indvinde en betydelig Indtægt, og som et lysende Exempel vil jeg kun fortælle, at det i Angelen i Slesvig hører til en ei usædvanlig Indtægt, at en Bonde sælger 136—140 Pd. Smør af hver Ko om Aaret, og dog er Angelens Jorder paa ingen Maade bedre eller græsrigere end vore her i Amtet. Som bekjendt, for-

syner Angelen den største Deel af Holsteens større Hol- lænderier med Tillæg. Fortælle vil jeg og, at jeg en- gang imellem Kolding og Ribe, i en skarp Egn, traf en Boelsmand, der havde 4 Køer; han holdt nøie Bog over, hvad Køerne indbragte ham — og han solgte aarlig 2 Fjerdinger Smør af hver Ko.

Idet jeg slutter disse Bemærkninger for denne Gang, vil jeg ønske at have sagt Noget, der dog ei for Alle har været uden Belærelse, og idetmindste vil jeg haabe, at Andre for Fremtiden ville finde sig op- fordrede til at holde lignende Foredrag, der kunne be- lære og give Stof til Meningsyttring, og ifald dette Ønske maatte blive opfyldt, have mine Ord aldeles opnaaet deres Hensigt.

2.

Om Fordelene af at fede Køerne med Korn.

a.

(Et Foredrag af Grev E. Reventlow, i Maribo Amts oecono- miske Selskabs Møde den 2den Marts 1843.)

Mine Herrer! Det Spørgsmaal: kan det betale sig at fodre Køer med Korn eller ikke? som i Maribo Amts oeconomiske Selskabs Foraarsmøde 1842 af Hr. Proprietair Tesdorpf efter en omhyggelig og grun- dig Uundersøgelse er blevet besvaret bejaende med Hen- syn til de større Avlsgaard, er atter af dette ærede Selskab, navnlig med Hensyn til Bondestanden, som den talrigste, og derved i statsoeconomisk Henseende

vigtigste Klasse, overdraget en Comitee til Betænkning, der har paalagt mig det Hverv at besvare denne Opgave. Foranlediget herved, tillader jeg mig, mine Herrer! at meddele Dem de Erfaringer, jeg i endeel Aar har havt Leilighed at gjøre, for derved at kunne motivere min Formening om denne Sag.

I 5 Aar forinden jeg begyndte at fodre Malkekøerne med Korn, navnlig fra 1ste November 1832 til 1ste November 1837, har jeg holdt et nøiagtigt Regnskab over disses Smørproduction, og bemærker, at Gjennemsnitsudbyttet i disse Aar har beløbet sig til imellem 49 og 50 Pbd. pr. Ko, altsaa herved 7 Pbd. mindre end en Fjerding Smør, som man antager at være det Quantum, man i gode Hollænderier her til Lands, paa de Steder, hvor der ikke fodres med Korn, bør have af en Ko. Jeg bemærker her, at Aalstrup ingen Enge har, og at dette mindre Udbytte muligen hidrører derafra. Jeg erholdt navnlig i det sidste af de omtalte Aar fra 1ste Novbr. 1836 til 1ste Novbr. 1837 af 70 Stkr. Malkekøer 215 Pbd. 9 Pbd. Smør, der udgjør 49½ Pbd. pr. Ko. Det paafølgende Aar fra 1ste Novbr. 1837 til 1ste Novbr. 1838 erholdt mit Hollænderi, der det Aar kun bestod af 68 Køer, og, der isøvrigt fodredes og i enhver Henseende behandledes, som det foregaaende Aar, 88 Tdr. Havre og 12 Tdr. Bygstraa paa Haffelse, og gav mig et Udbytte af 329 Pbd. 6 Pbd. Smør, som udgjør 77½ Pbd. pr. Ko. Regner jeg nu de 12 Tdr. Byg = 18 Tdr. Havre, saa har jeg i nævnte Aar givet mit Hollænderi 106 Tdr. Havre, og derved

erholdt en forøget Smørproduction af 113 Pbd. 10 Pbd., altsaa lidt mere end 17½ Pbd. for hver Tønde Havre, det saaledes har modtaget. Det paafølgende Aar erholdt mit Hollænderi, bestaaende af 70 Køer, 181 Tønder Havre paa samme Maade, og afgav 400 Pbd. 10 Pbd. Smør, som udgjør 91½ Pbd. pr. Ko og 185 Pbd. mere end jeg i Aaret fra 1ste November 1836 til 1ste November 1837 erholdt af et lige Antal Køer. De bortfødrede 181 Tdr. Havre udbragtes saaledes i Sammenligning med sidstnævnte Aar til lidt over 17 Pbd. Smør pr. Tønde Havre.

Naar jeg her standser og ikke anfører de senere Aars Erfaringer, saa er det ingenlunde fordi jeg anseer deres Resultat for mindre tilfredsstillende; men alene fordi jeg ved at forsøge mit Hollænderi fra 70 til 110 Stkr. har været nødsaget at tillægge et betydeligt Antal Ungkvæg, der tilligemed Malkesoerne har erholdt Korn, og jeg ikke har holdt et nøiagtigt Regnskab over det Quantum, hver især har erholdt; men jeg er endog ved de senere Aars Erfaringer kommet til den Overbeviisning, at en stærkere Kornfodring end den angivne er fordeelagtig, især naar Køerne ere gode, og Kælvingen skeer tidlig.

Tager man nu Hensyn til ovenansførte comparative Forsøgs Resultater, der godtgjøre en forøget Smørproduction af 17 Pbd. for hver Tønde Havre, der saaledes er anvendt indtil 2½ Tde. pr. Ko, og lægger hertil den forøgede Ost og Valle, eller hvor der ingen Ost produceres, som paa mange Steder hos Bønderne, den

forøgede affkummede Mælk, der saavel ved Svinenes Fødning, som og ved Mælets formindskede Brug, indvirker kornbesparende i Huusholdningen, saa er det efter min Formening indlysende, at ogsaa Bønder, der ikke kunne erholde de høie Priser, der gives for det fineste Smør, med Fordeel kunne anvende Korn til deres Køer. Jeg antager kun, at Pundet af saadant Smør, der dog maa være bedre end det almindelige Bøndersmør, udbringes til 1 Mk., som udgjør 17 Mk. pr. Tde. Havre, og anslaaer den hertil svarende forøgede Mælk til 3 Mk. Bærbi pr. Tønde Havre, saa vil Bonden ved denne Anvendelse udbringe Tønden til 20 Mk., en Priis, der er betydelig høiere end den almindelige for denne Kornart; dog dette forudsat, at han selv straaer sit Korn, da i modsat Tilfælde det bliver at fradrage, som Mølleren derfor tilkommer.

Skulde Kornfodringen faae den Fremgang, jeg holder for ønskelig, om ikke uundværlig, for Agerbrugets Fremstriden, anseer jeg Møllerne her paa Landet for utilstrækkelige, da jeg antager, at der ved en god Kornfodring i det Ringeste anvendes 1 Tønde Korn for hver Tønde Land geometrisk Maal, der have under Ploven, og dette vilde i saa Tilfælde formere Malingen paa Landet til mere end det dobbelte, om man ogsaa antager, at endeel Erter i støbet Tilstand dertil anvendtes; hvilket jeg anbefaler alle dem, der ikke ere istand til selv, enten ved Hestemølle eller Haandqværn, at straae deres Korn.

Ligeledes bemærker jeg, at de forskjellige Korn-

sorter, ifølge min Erfaring, betragtede som Kornfodringsmidler for Dvæget, omtrentlig staae i Værdi til hinanden efter deres Vægt saaledes, at 1 Pd. Byg er æqual 1 Pd. Havre o. s. v., og at Havren alene er lagt til Grund for denne Beregning, fordi de ovenanførte Forsøg ere stete med denne Kornart. Hvad Kornfodringens Indvirkning paa Gjødningens Dvalitet og Qvantitet angaaer, da er samme af største Bigtighed, da den paa Landet (hvor man paa mange Steder aldeles mangler fremmede Gjødningsmidler) som oftest er det eneste Middel til at vedligeholde og forøge Jordens Productionskraft, der er den Fjeder, som driver hele Agerbruget, og, idet den bidrager til at forøge saavel Korn- som Græsbringelsen, igjen indvirker paa Hollænderiet, og saaledes staaer i en vedvarende Berelvirkning med samme.

Jeg anseer derfor Hollænderiernes fortrinlige Tilstand i Holsteen for at have bidraget mest til Eiendommenes Forbedring og høiere Værdi der, fremfor her; ligesom jeg ogsaa antager, at Danmark, (ved paa lignende Maade at forædle Størstedelen af det Baarskorn, det nu udfører), vilde vinde saavel ved det forædlede Products høiere Værdi, som og ved Eiendommenes forøgede productive Kraft.

Det er saaledes efter min Formening i statsøconomisk Henseende af yderste Bigtighed, at ogsaa de mindre Eiendomme, som for Størstedelen drives af Bondestanden, og, som bemærket, udgjøre den største og derfor vigtigste Deel af Landet, ved Kornfodringens

Indførelse maatte føres frem til større Frugtbarhed, og derved til en større Værdi.

Skjøndt det nu ikke kan negtes, at Kornfødringen betaler sig meget bedre paa store Gaarde end paa smaa (et Misforhold, der ei kan hæves, hvor Eiendommen er bunden til visse Størrelser), saa troer jeg dog ved det Fremførte at have viist, at samme ogsaa med Fordeel kan anvendes af Bønder.

b.

Beregning over Indtægten af 6 Køer,
forfattet af Sognesoged og Gaardmand Christen Møe
i Hillested paa Lolland.

(Oplæst i Maribo Amts oekonomiske Selskabs Møde
den 2den November 1843).

3 Maret 1839, fra November til No-			
vember 1840, solgt Smør for . .	62 Rbd.	=	Mf.
Dyfsødt 2 Sviin med Balle fra Martis			
til November, af Værdi	20	—	= —
Besparet 2 Edr. Malt à 3 Rbd. . .	6	—	= —
	<hr/>		
	Er 88 Rbd.	=	Mf.

Dyfsødret dertil 7 Edr.

Byg à 15 Mf., er 17 Rbd. 3 Mf.

og 2 Edr. Erter à

4 Rbd. . . . . 8 — = —

---

25 — 3 —

Igjen 62 Rbd. 3 Mf.

Fra November 1840 til 1841 solgt

Smør for	57 Rbd.	•	Mk.
4 Stfr. Sviin, solgte til	25	—	• —
2 Tdr. Malt à 4 Rbd. (besparet)	8	—	• —
	<hr/>		
	Er 90 Rbd.	•	Mk.

Dyfbodret dertil:

4 Tdr. Byg à 21 Mk. 14 Rbd. • Mk.			
4 — Havre à 13 — 8 — 4 —			
1 — Erter . . . . . 3 — 4 —			
	<hr/>		
	26	—	2 —
	<hr/>		
	Igjen 63 Rbd.	•	Mk.

Fra November 1841 til 1842 solgt

Smør for	63 Rbd.	•	Mk.
Solgt 5 Stfr. Sviin til	27	—	• —
Besparet 2 Tdr. Malt à 4 Rbd.	8	—	• —
	<hr/>		
	Er 98 Rbd.	•	Mk.

Dyfbodret dertil:

6 Tdr. Byg à 21 Mk. 21 Rbd. • Mk.			
3 — Erter à 26 — 13 — • —			
	<hr/>		
	34	—	• —
	<hr/>		
	Igjen 64 Rbd.	•	Mk.

Endvidere er der af Køerne i disse Aar udbragt, hvad der af Meieriproducter forbrugtes i Huusholdningen til 9 Mennesker daglig om Vinteren og 10 om Sommeren, hvorved bemærkes, at noget er besparet i Forbruget af Gryn, og at i disse 3 Aar ikke er forbrugt Silb, i hvis Sted Folkene have faaet Smørrebød.

Førend denne Kornsofdring begyndte, blev der ikke solgt Smør for flere Penge end der til andre Tider blev kjøbt Silb og Ost for, og dog har i den Tid væ-

ret avlet endeel Kløver til Gaarden, hvilken derimod i de 3 sidste Aar er fuldkommen mislykket, saa at der slet ikke heraf har kunnet gives Køerne noget. Tillige har Salget af Køerne givet en paa hele Aaret fordeelt constant Indtægt, som har gjort det muligt nogenlunde at afholde de daglige Udgifter, uden at det har været nødvendigt, saaledes som forhen, deels hertil at laane Penge og deels at tage Alting paa Credit hos Kjøbmanden.

Det er saaledes Sognefoged Christen Møss's bestemte Mening, at han, uden Hensyn til den større Kraft, som Gjødningen derved har modtaget, har havt god Fordeel af, paa den Maade at fodre sine Køer, og det er derfor hans Beslutning, i Særdeleshed dersom Kornpriserne falde, saaledes aarliggen at anvende mere af sit Korn for Fremtiden, hellere end at sælge det i Kjøbstaden.

Det forbrugte Korn er bestandigt blevet malet og derpaa mæstet, inden det kom paa Haffelsen til Køerne, som fodres i Krybber.

Gaarden har 40 Tdr. Vand Agerjord, som staaer for Harkorn 6 Tdr. 3 Skpr. $\frac{1}{4}$ Alb. og drives med 6 Heste, hvilket store Antal tildeels er nødvendigt paa Grund af Fæsterens Stilling som Sognefoged og Stævningsmand.

Til Gaarden hører slet ingen Eng eller Græsning og den drives i 9 Marker i følgende Drift:

1) Brak; 2) Hvede; 3) Erter; 4) Byg; 5) Kløver; 6) Rug; 7) Havre; 8) Kløver, og 9) Græs.